

Névtelen intellektuális megnyilvánulás és közélet kisebbségi sorsban

A délvidéki magyar nemzeti kisebbséget legalább háromszor érte értelmiségi lefejezés a történelmi események ütközőpontjain, illetve keresztútjánál. Ez látványos és számbelileg is azonnal érzékelhető. Ami szembetűnő, arról beszélünk legtöbbit. S valóban az ilyen sorsdöntő események indítják el azokat a folyamatokat, amelyek azok számára, akik benne élnek, mindennapnak és magától értetődőnek tűnnek. Így van ez most is. Szinte már érzéketlenek vagyunk a vérvetésre. A hosszantartó és nagyméretű külső vándormozgalmak széles medre és a mélysodrásai áramlás először az értelmiségieket ragadja magával. Bennük előbb jelenik meg a veszélyérzet az idegen hatalommal szemben, amely – okkal vagy ok nélkül – fél képességeiket igénybe venni, tehetségükre támaszkodni, szolgálatba állítani, hisz veszélyt jelenthet ez az elnyomó számára, hogy a dolgok természetéből ered: ami megerősödik, önálló erővé is válik. Ugyanakkor az idegen hatalom mindent megtesz annak az érdekében, hogy vagy ne jöjjön létre, vagy gyengüljön meg az anyagi kapcsolat lehetősége az értelmiség és etnikai közössége között.

Bizony ez az elmélet és gyakorlat ma egyszerre. Mindennek ellenére a délvidéki magyarság él, s ma nem bugyutább. Ellenkezőleg, tudatosabb a közélet dolgaiban, mint bármikor azelőtt. Mivel magyarázható ez?

A társadalmi jelenségek értelme, de maga a társadalmi önismeret is ebből kifolyólag a kisebbségi létben sokkal lemeztelenítettebb formában jelenik meg minden társadalmi réteg életében, mint a nagy társadalmakban. A kisebbségi létben rövid életű az önámítás és hiszékenység. Az idegen államhatalom arra irányuló törekvései, hogy tartós érzéssé változtassa a becsapást, eredménytelen. Ezért az idegen elnyomó államhatalom állandóan el van foglalva a kisebbségeivel, ahelyett, hogy a nagy társadalmi kérdések megválaszolásán, a nagy társadalmi problémák megoldásán fáradozna és azokra öszpontosítaná a figyelmét.

Az elnyomó államban szükségszerű és kikerülhetetlen, hogy a kisebbségek megfojtására irányuló szellemi erőfe-

szítésekkel és közigazgatási intézkedésekkel egyidejűleg tönkremegy az uralkodó etnikai társadalom is.

Az az állandóan megújuló, államilag irányított igyekezet, hogy összeveszítse az elnyomott kisebbségi közösség részeit egymással, az „oszd meg és uralkodj” elve alapján önmagában alkalmazhatatlan; hatása átterjed és beszivárog az egész társadalom minden pórusába. Az államhatalom akaratlanul is saját uralkodó etnikai közössége ellen fordul. Törvényszerűen marakszik az egész (szerb) többségi társadalom. A szerb államhatalom olyan ellentmondásokba bonyolódott bele, amelyekből képtelen lesz önerőből kiszabadulni. Külső, rajta kívül álló világpolitikai, európai, szomszédpolitikai tényezők súlya alatt örlődik. Ennek következtében veszti államiságát és száz év múlva akár az egész társadalom népessége is szétmorzsolódhat.

A délvidéki magyarságra és egyáltalán a kisebbségi létre vonatkoztatva elégtelenek az értelmiségi definíciók. Egyik sem meríti ki az értelmiség funkcionális szerepét a kisebbségi létben. Kisebbségi létben ugyanis az értelmiségi hozzáállás nem csupán abból táplálkozik, hogy az egyetemek, főiskolák és középiskolák hány szakembert képeztek ki, és hányan kaptak állást az iskolákban, médiumokban, közigazgatásban, színházban stb.

A kisebbségi létben az értelmiségi szerepkört igen gyakran átveszi és magáénak érzi a kisebbségi közösség minden rétege azért, hogy az őt alkotó egyének is hihetetlenül kifinomult kritikai érzéssel viszonyulnak a) közjog; b) a közérdek valamennyi vonatkozása iránt a mindennapi élet szintjén. A kisebbségi közösség tagjai sokkal többet tudnak az állami intézkedések céljáról, értelméről, társadalmi következményeiről, mint azt a hatalomgyakorlók gondolják. Ha az értelmiségi szerepet tehát mindekelőtt úgy fogjuk fel mint viszonyulást a közérdekkel és a közjogokkal szemben, közel sem szűkíthetjük le az értelmiségi fogalmat kizárólag az egyetemi és főiskolai végzettségűekre.

Az értelmiségi szerepkör ilyen megfogalmazásban több forrásból táplálkozik, és sokkal szélesebb körű, mint az oklevelesek száma.

A délvidéki magyar kisebbség mindennapi életében jelen van az értelmiségi viszonyulás, annak ellenére, hogy igen nagyszámú egyetemi végzettségű hagyta el a közösséget; annak ellenére, hogy a vele szemben álló elnyomó államhatalom hamis oktatási és nevelési rendszerben tartja. Ez az értelmiségi viszonyulás továbbra is közösségi érzéseket ápol, olyan ismeretek birtokában van, melyek képesek ellensúlyozni az államhatalom részéről megvesztegetett önös érdekeket is, képes aktívan is követelni az elnyomó államhatalomtól a közösség jogait. Ezt nevezem én névtelen intellektuális viszonyulásnak, amely felér és meghaladhatja az irodalmi és más tudatformákban névlegesített intellektuális viszonyulást is. Ez a névtelen intellektuális viszonyulás képes tiltakozni a szerb állam önző politikája ellen.

A névtelen magyar értelmiségi viszonyulás abban is megnyilvánul, hogy az egyszerű emberek sokasága világosan érzékeli és megkülönbözteti a szerb állam minden akciójában a ravaszkodó képmutatást az őszinte szándéktól.

Beszélgessünk el magyar mezőgazdasági vagy ipari kisvállalkozóval vagy kisiparossal, s meg fogunk döbbeni egyetemi tanárhoz méltó tájékozottságától és ismereteitől.

Olvassunk bele a délvidéki médiába és tanulmányozzuk át az újabb keletű kiadói tevékenységünket. Menjünk el a civil szervezeteinkbe, pártgyűlésekre stb. S látni fogjuk hogy a „névtelen” intellektuális viszonyulás a közösségi dolgokban milyen hihetetlenül magas szintű, annak ellenére, hogy az elnyomó állam minden eszközt bevet a magyar közösséggel szemben. A „névtelen” intellektuális viszonyulás jelen van úgy is mint „önkritika”, amely meg-

különbözteti az ígéretést, ravaszkodást, nehézségekre hivatkozást, féligazságokat, halogató magatartást, mulasztást, ügyeskedést, a „semmit nem csinálunk, mert ez ütközik önös anyagi érdekeinkkel, és pozíció-, privilégiumvesztéssel jár. Minden „nevesített” tudatforma célja az, hogy hasson: a közösségi ember személyiségével és egyedi arculattal. Ha ezt nem teszi vagy teheti meg minden esetben az irodalom, a művészet és a tudomány „terméke”, más formában tör a felszínre. Megjelenik mint „névtelen” értelmiségi hozzáállás.

A „nevesíthető” és a közösségben jelen levő „névtelen” értelmiségi magatartás között mindig feszültség van, hiszen csak nevesíthetők dönthetnek a közösség nevében és a közösség helyett. Bizony a „nevesíthető” értelmiségi megnyilvánulásban legalább annyi önbecsülés és önbizalom kell, mint a „névtelen” értelmiségi viszonyulásban. E nélkül a politikusok, írók és művészek akarata kárba veszhet. Ha nincs, ki akaratakat tisztelje, elfogadja és végrehajtsa, nevük fénye gyorsabban fog halványulni.

Az elkötelezettség fontossága, az értelmiségi szerepvállalás előző értelemben történő megvalósítása az, ami ma a délvidéki magyarság életében feszültséget okoz, s nem a helyzet, a problémák és célok ismerete. Már jól tudjuk, mit kell tenni, csak a bátorság és összefogás hiányzik belőlünk. Miért? Tehetetlenségi erő, anyagi érdekek, pártoskodó szenvedélyek áldozatai vagyunk. Ezek együttesen okozzák bénultságunkat. A politikai hatalom a szerbeké. Rossz a szervezőképességünk. Ezt nem segíti az elnyomó szerb állami közigazgatás.

Tudunk autonóm módon gondolkodni, de nem tudunk autonóm módon cselekedni. Névtelen és nevesített intellektuális potenciálunk van, cselekvőképességünk nincs. A kezdeményezés továbbra is az uralkodó-elnyomó szerb állam oldalán van.

